

દૂધ સંજીવની યોજના

દૂધ સંજીવની યોજના પરિચય અને વહીવટી પૃષ્ઠભૂમિ

ગુજરાત રાજ્યના આદિજાતિ અને વિકાસશીલ તાલુકાઓમાં કુપોષણના પડકારને પહોંચી વળવા માટે 'દૂધ સંજીવની યોજના' એ એક ક્રાંતિકારી અને સંકલિત અભિગમ છે. આ યોજના વિવિધ સરકારી વિભાગો જેવા કે આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ, શિક્ષણ વિભાગ અને મહિલા તથા બાળ વિકાસ વિભાગ વચ્ચેના સુગ્રથિત સંકલનનું ઉત્કૃષ્ટ ઉદાહરણ છે.

વહીવટી દ્રષ્ટિએ આ યોજનાના ઇતિહાસનું વિશ્લેષણ કરીએ તો જણાશે કે અગાઉ ત્રણેય વિભાગો દ્વારા અલગ-અલગ રીતે અમલીકરણ કરવામાં આવતું હતું. આ વિભક્ત અમલીકરણને કારણે વહીવટી જટિલતાઓ અને દૂધના પ્રાપ્તિ ભાવમાં અસમાનતા જેવી સમસ્યાઓ સર્જાતી હતી. આ સમસ્યાઓના નિવારણ માટે અને સમગ્ર રાજ્યમાં અમલીકરણમાં એકસૂત્રતા લાવવા માટે, રાજ્ય સરકાર દ્વારા આ યોજનાને એકીકૃત (Integrated) કરવામાં આવી છે. હવે, કૃષિ, ખેડૂત કલ્યાણ અને સહકાર વિભાગ આ યોજનામાં અગ્રણી ભૂમિકા ભજવે છે, જેથી વહીવટી અનુકૂળતા રહે અને સમગ્ર રાજ્યના આદિજાતિ વિસ્તારોમાં એકસમાન ભાવે ગુણવત્તાયુક્ત દૂધ પહોંચાડી શકાય. યોજનાનો મુખ્ય ધ્યેય આંગણવાડીના બાળકો, સગર્ભા/ધાત્રી માતાઓ અને પ્રાથમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓને મધ્યાહન ભોજન સાથે પૌષ્ટિક દૂધ આપી કુપોષણ મુક્ત ગુજરાતનું નિર્માણ કરવાનો છે.

યોજનાનું પ્રોફાઇલ

સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓની તૈયારી કરતા વિદ્યાર્થીઓ માટે યોજનાની પાયાની અને ટેકનિકલ વિગતો નીચે મુજબ છે:

- યોજનાનું નામ: દૂધ સંજીવની યોજના.
- અમલ કરનાર મુખ્ય વિભાગ: કૃષિ, ખેડૂત કલ્યાણ અને સહકાર વિભાગ (ઠરાવ ક્રમાંક: સદશ/૧૦૨૦૧૭/૨૨/ખ, તારીખ: ૦૬/૦૧/૨૦૨૦ મુજબ એકીકૃત અમલીકરણ).
- નોડલ એજન્સી: ગુજરાત કો-ઓપરેટિવ મિલ્ક માર્કેટિંગ ફેડરેશન (GCMMF - અમૂલ).
- મુખ્ય ઉદ્દેશ: આદિજાતિ અને વિકાસશીલ તાલુકાઓમાં કુપોષણનું નિવારણ અને બાળકોના સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો.
- લાભાર્થીઓ:
 - આંગણવાડીના ૩ થી ૬ વર્ષના બાળકો.
 - સગર્ભા અને ધાત્રી માતાઓ.

- પ્રાથમિક શાળાના (ધોરણ ૧ થી ૮) વિદ્યાર્થીઓ (PM POSHAN હેઠળ).

દૂધની ગુણવત્તા અને પોષક તત્વોના માપદંડો

આ યોજના અંતર્ગત લાભાર્થીઓને 'ફોર્ટિફાઇડ ડબલ ટોન્ડ પાશ્ચુરાઇઝ્ડ મિલ્ક' (Fortified Double Toned Pasteurized Milk) પૂરું પાડવામાં આવે છે.

GPSC | GSSSB | GPSSB | POLICE | TET-TAT

ONLINE MOCK TEST

JOIN OUR COMPLETE COURSE + MOCK TEST SERIES

READ MORE www.examconnect.in

JOIN FREE

૨૦૦ મી.લી. ફ્લેવર્ડ મિલ્કના પાઉચમાં પોષક તત્વોનું પ્રમાણ:

પોષક તત્વ	પ્રમાણ (પ્રતિ ૨૦૦ મી.લી. પાઉચ)
કદ (Volume)	૨૦૦ મી.લી.
ફેટ (Fat)	૩ ગ્રામ
કાર્બોહાઇડ્રેટ	૨૪ ગ્રામ
પ્રોટીન	૭ ગ્રામ
વિટામિન A	500 IU (150 mcg)

ટોપિક ટેસ્ટ | મોક ટેસ્ટ | સ્ટડી મટિરિયલ્સ | લેટેસ્ટ સરકારી નોકરીની માહિતી |

ફ્રીક: www.examconnect.in

વિટામિન D	40 IU (1 mcg)
ફલેવર	ઇલાયચી (Elaychi)

વિશ્લેષણાત્મક નોંધ: શા માટે ફોર્ટિફિકેશન જરૂરી છે? બાળકોના સર્વાંગી શારીરિક અને માનસિક વિકાસ માટે વિટામિન A અને D અત્યંત આવશ્યક છે. ફોર્ટિફિકેશન દ્વારા દૂધની કુદરતી પોષક ક્ષમતામાં વધારો કરવામાં આવે છે, જે હાડકાની મજબૂતી, દ્રષ્ટિમાં સુધારો અને રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધારવામાં સીધી મદદ કરે છે.

નાણાકીય જોગવાઈ અને ભાવમાં સુધારો

યોજનાના આર્થિક પાસાઓ અને ઐતિહાસિક ક્રમ પરીક્ષા માટે અગત્યના છે:

- ૨૦૧૪-૧૫ ની સ્થિતિ: શિક્ષણ વિભાગના ઠરાવ ક્રમાંક: મભય/૧૦૨૦૧૪/૧૭/૨ (તારીખ: ૧૭/૦૮/૨૦૧૪) મુજબ પાટણ (સાંતલપુર) અને અરવલ્લી (મોડાસા) તાલુકાની ૩૧૭ શાળાઓના કુલ ૩૪,૫૪૧ વિદ્યાર્થીઓ માટે અંદાજે ₹૩.૩૯ કરોડના ખર્ચની મંજૂરી અપાઈ હતી.
- ૨૦૧૯-૨૦ નો ભાવ સુધારો: ઠરાવ ક્રમાંક: સદશ/૧૦૨૦૧૭/૨૨/ખ (તારીખ: ૦૬/૦૧/૨૦૨૦) દ્વારા પ્રતિ પાઉચ કિંમત ₹૩.૫૦ થી વધારીને ₹૬.૦૦ કરવામાં આવી, જેનો અમલ ૦૧/૧૦/૨૦૧૯ થી કરાયો છે.
- ૨૦૨૨-૨૩ (પી.એમ. પોષણ): ઠરાવ ક્રમાંક: મભય/૧૦૨૦૨૧/૪૭૩/૨ (તારીખ: ૨૬/૦૫/૨૦૨૨) મુજબ પંચમહાલ જિલ્લાના મોરવા-હડક અને જાંબુઘોડા તાલુકાના આશરે ૩૩,૦૪૬ વિદ્યાર્થીઓ માટે ₹૭૬૨.૦૪ લાખની બજેટ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

ખર્ચનું વિગતવાર વિભાજન (૨૦૨૨-૨૩ મુજબ):

વિગત	રકમ / માહિતી
ફલેવર્ડ દૂધની બેઝ કિંમત	₹ ૯.૦૦ પ્રતિ પાઉચ

ટેક્સ અને ટ્રાન્સપોર્ટેશન ખર્ચ	₹ ૨.૨૮ પ્રતિ પાઉચ
પ્રતિ પાઉચ કુલ ખર્ચ	₹ ૧૧.૨૮
ઇન્સ્યુલેટેડ બોક્સની કિંમત	₹ ૧૦૦૦ પ્રતિ નંગ (કુલ ૧૬૫૨ નંગ)

અમલીકરણ પ્રક્રિયા અને વહીવટી શરતો

યોજનાના સુચારુ સંચાલન માટે સરકારે નિર્ધારિત કરેલી મુખ્ય માર્ગદર્શિકા નીચે મુજબ છે:

- વિતરણ વ્યવસ્થા: પી.એમ. પોષણ (મધ્યાહન ભોજન) યોજના સાથે સંકલન સાધી અઠવાડિયામાં ૫ દિવસ દૂધ વિતરણ કરવામાં આવે છે.
- વહીવટી સંકલન: દૂધ વિતરણના રૂટ નક્કી કરવા અને વ્યવસ્થા માટે સંબંધિત જિલ્લાના નાયબ કલેક્ટર (મ.ભો.યો.) અને પ્રોજેક્ટ વહીવટદાર વચ્ચે સંકલન અનિવાર્ય છે.
- સમયપાલન: યોજનાના અમલીકરણ મુજબ, દૂધ સવારે ૧૧:૦૦ વાગ્યા સુધીમાં શાળાઓ સુધી પહોંચી જવું જોઈએ.
- પોર્ટલનો ઉપયોગ: પારદર્શિતા માટે ખરીદી પ્રક્રિયા GeM Portal મારફતે અને નાણાકીય સહાય DBT (Direct Benefit Transfer) પદ્ધતિથી ચૂકવવાની રહેશે. DBT Portal પર તેની ફરજિયાત નોંધણી કરવાની રહેશે.
- લોજિસ્ટિક્સ: ડેરી પ્લાન્ટથી શાળા સુધી દૂધ પહોંચાડવા માટે ઇન્સ્યુલેટેડ વાનનો ઉપયોગ થાય છે. ૬૦ પાઉચની ક્ષમતા ધરાવતા ઇન્સ્યુલેટેડ કેરેટનો ઉપયોગ વિતરણ માટે થાય છે.

૬. પરીક્ષાલક્ષી ખાસ તથ્યો

લેબલિંગ શરતો: દૂધના પાઉચ પર "વેચાણ માટે નથી" તેવું સ્પષ્ટ લખાણ હોવું ફરજિયાત છે. ઉપરાંત, પાઉચ પર વેચાણ કિંમત લખવાની રહેશે નહીં.

- નવા વિસ્તારો (૨૦૨૨-૨૩): પંચમહાલ જિલ્લાના મોરવા હડફ અને જાંબુઘોડા તાલુકાનો સમાવેશ.
- લાભાર્થી સંખ્યા (પંચમહાલ): આશરે ૩૩,૦૪૬ વિદ્યાર્થીઓ.
- પરિવહન: ડેરીથી ડેપો અને ડેપોથી શાળા સુધી 'ઇન્સ્યુલેટેડ વાન' મારફતે પરિવહન.

ટોપિક ટેસ્ટ | મોક ટેસ્ટ | સ્ટડી મટિરિયલ્સ | લેટેસ્ટ સરકારી નોકરીની માહિતી |

કલિક: www.examconnect.in

- મોનિટરિંગ: યોજનાના દેખરેખ માટે ડેટા એન્ટ્રી અને C.M. Dash Board સાથે લિંક કરવાનું નિર્ધારિત છે.
- પારદર્શિતા: યોજનામાં ગુણવત્તા અને પારદર્શિતા જાળવવા માટે સોશિયલ ઓડિટ અને થર્ડ પાર્ટી વેરીફિકેશન (Third Party Verification) ની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ડેરીઓની ભૂમિકા: બનાસ ડેરી (પાટણ માટે) અને સાબર ડેરી (અરવલ્લી માટે) જેવી દૂધ સંઘોની મહત્વની ભૂમિકા.

નિષ્કર્ષ: દૂધ સંજીવની યોજના એ માત્ર સરકારી યોજના નથી, પરંતુ ગુજરાતના આદિજાતિ વિસ્તારોમાં આવતીકાલની પેઢીને સશક્ત અને તંદુરસ્ત બનાવવાનું એક મજબૂત મિશન છે.